

زمانه بشکند از غایت تائید فرمانت
 به گاه حلم عمداً از نسیب ضربت عدلت
 جهان کز بهری سازد زنه طاق مدور خم
 بریزد زهر اژمارو بیفتد نیش از کزدم
 ز یمن آن ندا آید بدوزخ یا عفا عنکم
 ز آب روی شاگردان تو یک نم بود قلزم
 قباى صبح تا خیاط مشرق برد از قافم
 کلاه شام تا فلاش مغرب دوزد از قندز
 (باقی دارد)

پس از سلسله رواات :

فقههای افغان نستان

قسمت اول

نگارش جناب قاری عبدالله خان

ابراهیم ابن رستم :

ابوبکر سروزی (۱) در فقه شاگرد امام محمد است و از ابو عصمت جامع مروزی و اسد بجلی که در فقه هر دو شاگرد امام اعظم اند روایت کرده اما سماع حدیث از امام مالک و ثوری (۲) نموده . چند بار بغداد رفته و در اینجا ائمه حدیث مانند امام حنبل و غیره ازو روایت کرده اند . گویند مأمون رشید او را بقضا تکلیف نمود قبول نکرد . وفاتش در نیشاپور هنگامی که بسفر حج برآمده بود روی داده در (۲۱۱)

ابو اسحاق خوارزمی :

ابراهیم ابن محمد ابن صدر ابو اسحاق مؤذن خوارزمی در علم تفسیر و حدیث فقه و فرائض و اصول و کلام و رو بهر فقه در سائر علوم دینی امام وقت بوده و در نحو و لغت و ادب مهارتی بسزا داشته . تولدش را جواهر مضیه (۵۵۹) ضبط کرده ولی وفاتش معلوم نیست .

ابراهیم ابن میمون:

ابراهیم (۳) ابن میمون صائغ مروزی از امام اعظم روایت کرده فقیه فاضل و ده و بسبب

(۱) مراد در سنه (۲۰) هجری بدست حاتم ابن نعمان فتح گردید [۲] سفیان ثوری از عرفای مشهور و شاگرد امام اعظم است وفات او (۱۶۱) (۲) در دستة رواات نیز ذکر شده .

امیر معروف در سنه ۱۳۱ بدست ابو مسلم کشته شد و چون امام اعظم ازین واقعه شنید خیلی گریست . اسماعیل پسر ابراهیم نیز در دسته فتنها محسوب و اخذ فتنه از ابراهیم پسر خود نموده . اما امام بخاری در حدیث او را ضعیف شمرده چه از سعید ابن جبیر روایت کرده و از و نشنیده .

ابراهیم ابن یوسف :

ابراهیم (۱) ابن یوسف ابن میمون ابن قدامة بلخی (۲) امام مشهور و در اصحاب امام اعظم دارای رتبه بزرگی بوده و در خدمت امام یوسف ملازمت اختیار نمود تا در فتنه دارای براءت گردید و پس از تحصیل فقه بحدیث اشتغال ورزید و وفات او (۳) (۲۴۱) و بقولی (۲۳۹) بوده .

احمد ابن اسحاق :

احمد ابن اسحاق ابن صبیح ابوبکر جوزجانی گویند تام و جامع اصول و فروع بوده و تصنیفاتی کرده مانند (کتاب الفرق و التمییز) و (کتاب التوبه) بیش از این چیزی از احوال او معلوم نیست .

احمد ابن حسن :

احمد ابن حسن (۴) ابن علی ابو حامد فقیه هراتی در بلخ و بواد تحصیل فقه نموده و در خراسان قاضی العضاة بوده حافظ ، فقیه ، پرهیزگار دارای موانع عدیده است از جمله تاریخی نگاشته وفات او در ماه صفر (۳۷۶) با ۷۷ بوده .

احمد ابن سهل :

احمد ابن سهل فقیه ابو حامد بلخی فاضل عصر و از اصحاب رأی بوده تحصیل فقه در بلخ و سمرقند نموده و در (۳۴۰) ترك حیات گفته .

احمد ابن عصمت :

ابوالقاسم صفار بلخی فقیه و امام زمان خود بوده چنانکه مردم جهت استفاده فقه در بلخ خدمت او می شناختند . وفاتش در (۳۲۶) بعمر ۸۷ روی داده .

۱ - در روایت حدیث نیز ذکر گشته ۲۰ - بلخ در عهد خلیفه سوم فتح گشته فوار بیه (طبع مصر - ص ۱۱) - (۲)
فوائد بیه ص ۱۲ - جواهر مضیة طبع احیدر آباد دکن ج - اول - ص ۵۲
۴ - در فوائد بیه (ص ۱۸) احمد ابن حسن و در جواهر مضیة ج ۱ - ص ۶۶ احمد ابن حسین ضبط گشته .

احمد ابن غلی :

احمد ابن علی ابن عبدالعزیز ابوبکر مشهور بظهور بلخی در علوم عقلی و نقلی سر آمد عهد بوده از شاگردان عمر نسبی است (مؤلف رساله عقائد مشهور بعقائد نسبی) و در مراغه درس گرفته و از آنجا بدمشق و حلب رفته و اخیراً در (۵۵۳) بحلب وفات کرده .

احمد ابن محمد

احمد ابن محمد ابن احمد ابو منصور حارثی سرخسی (۱) اراکالی سرخس امام و قاضی عهد دوازدهویج عمر نسبی است . کتاب و طارار بروایت امام محمد از امام مالک روایت کرده . تولدش در ذیقعد (۴۳۷) و وفاتش در محرم از شهرور سنه (۵۱۲) اتفاق افتاد .

احمد ابن محمد :

احمد ابن محمد ابن ابوالفتح خلی بلخی (۲) مدتی در بخارا تحصیل فقه و حدیث نموده بعدها در سفر حج بغداد رفته و در آنجا نیز سمع حدیث کرده . وفات او در ماه صفر (۵۴۰) بوده احمد ابن محمد :

احمد ابن محمد عبدالله ابوالقاسم خلیلی زبیدی بلخی شبلی نبوی از مرویات اوست شیخ صدوق بوده و از جهتی که وکیل و خدمتکار قاضی خلیل ابن احمد (۳) سجزی شیخ الاسلام بلخ بود او را خلیلی میگفتند . وفات او بقول سمعانی در بلخ (۱۹۲) یا (۱۹۱) روی داده احمد ابن محمد :

احمد ابن محمد ابن محمود ابن سعد غزنوی در مذهب حنفی بدرجه ریاست رسیده بود در فقه شاگرد ابوبکر است (۴) (مؤلف کتاب بدائع) دسته از فقها تحصیل فقه از او کرده اند دارای مؤلفات عدیده است چنانکه مولانا عبدالحمی در فوائد بهبه برخی از مؤلفات او را نام برده مانند (کتاب الروضه) در اختلاف علما و (روضه المتکلمین) در اصول دین بعدها این کتاب را اختصار کرده و منتقی نام گذاشته و (مقدمه غزنویه) در فقه مقدمه او با اینکه حجم کوچکی داشته

(۱) سرخس در عهد خلفه سوم بدست عبدالله ابن حازم سلمی فتح گردید سنه ۲۱

(۲) خلم بظم خادفتح لام از نواس بلخ است

(۳) در سمعانی ص ۲۰۶ [سجزی] بسین جیم وزا و در جواهر مغنیه ج ۱ ص ۱۱۹ به سین و طورا و در ص ۲۳۴ به سین و جیم و را یعنی سجری نوشته شده ولی نوشته سمعانی صحیح می نماید ۲ - ابوبکر ابن مسعود مؤلف کتاب بدائع شرح آخته الفقها در فقه در حلب بدهم ماه رجب [۵۸۷] وفات یافته فواید بهبه طبع مصر ص ۵۳

علم بسیاری را حاوی است . کتابی در اصول فقه نیز از تصنیفات اوست وفات او در حلب (۵۹۳) واقع شده و در مقبرة فقهای حنی در برابر مقام حضرت ابراهیم خلیل عل یبینا و علیه السلام دفن گشته .

احمد ابن محمد

احمد ابن محمد موفق الدین خطیب خوارزم ادیب، فاضل، شاعر بوده در فقه معرفتی کامل داشت و درین علم شاگرد عمر نسفی بوده و عربیت را از علامه زعشر فرا گرفته و خطب و اشعاری داشته . ولادتش در حدود (۴۸۴) و وفاتش (۵۶۸) بوده .

انحراد

اخشاد ابن عبدالسلام ابن محمود ابوالکلام غزنوی فقیه، واعظ از فحول علماست در تفسیر بصیرتی بنام داشت در اصفهان هر چار شنبه مجلسی از بهر وعظ ترتیب میداد و سخن در توحید عبارتی درست میگفت . وفات او در (۵۵۲) بوده .

اسماعیل :

اسماعیل ابو یعقوب ابن عبد الرحمن ابن عبدالسلام لغمانی (۱) مدرس مشهد امام اعظم در فقه شاگرد عم خود عبدالملک ابن عبدالسلام است که بعدها ذکر می شود از خانه دان اسماعیل دسته برخاستند که همه دارای علم و فضل بودند از جمله اسماعیل ابن عبدالسلام است نبیره اسماعیل مذکور که در جواهر مضیة هر دو بی هم ذکر یافته اند . وفات اسماعیل بقولی (۵۳۶) و بقولی تولدش در (۵۱۸) و وفاتش در (۶۰۶) بوده .

اسماعیل ابن عدی

اسماعیل ابن عدی ابن فضل ابن عبیدالله از هری طالقانی در ماوراء النهر تحصیل فقه نموده و در بلخ و بخارا سمع حدیث کرده . فقیه فاضل مفتی بوده وفاتش در حدود (۵۴۰) وقوع یافته .

جامع

ابو عصمت نوح ابن ابومریم مروزی مشهور (بجامع) وی نخستین شخصی است که فقه امام اعظم را جمع نمود جامع علوم بوده و چهار مجلس داشته يك برای حدیث و دیگری برای اقوال امام اعظم مجلس سوم مخصوص نحو و مجلس چهارم را برای شعر مقرر داشت ، فقهرا از امام اعظم و ابن ابولیلی ، حدیث را از ارطاة ، تفسیر را از کلی و غیره فرا گرفت در خلافت منصور عباسی هنگامی که قضای مرو بود و تعلق گرفت امام اعظم مکتوبی مشتمل بر پند و اندرز بوی فرستاد . نعیم ابن حماد که از شیوخ امام بخاری است از روایت کرده . وفات او در (۱۷۳) بوده .

۱ - لغمان را در جواهر مضیة ج ۱ ص ۱۵۲ موضعی از جبال غزی نوشته و طالباً همین لغمان جلال آباد خواهد بود .